

GRAFICA LUI IOSIF ISER ÎN COLECȚIA MUZEULUI ȚĂRII CRIȘURILOR

ANA MARTIN-SILAGHI

Artist cu o prodigioasă activitate atât în domeniul picturii dar mai ales în cel al graficii Iser semnează nouă lucrări din colecția de grafică a muzeului orădean. Numărul modest, dacă îl raportăm la imensa producție grafică a artistului evaluată la peste 15 000 de lucrări se completează însă în cuprinderea cronologică și tematică a celor mai importante și reprezentative etape din creația sa.

Poate mai mult decât în cazul altor artiști, grafica lui Iser permite detectarea particularităților de limbaj și a surselor de inspirație pe anumite perioade de timp în strinsă corelație cu datele biografice și a viziunilor plastice care-i punctează opera.

Debutul în arta plastică și-l face în 1906 printr-o expoziție personală cu majoritatea lucrărilor în tehnici de grafică așa cum după aproape șase decenii de activitate acest gen va domina în ultima sa expoziție, din 1958. Faptul că își începe activitatea ca ilustrator al unor reviste cu caracter social-politic din țară și străinătate își va pune amprenta pe stilul primelor două decenii. Chiar și atunci când se simte atras de pictură, nu va neglija genul care-i permite notația directă a primelor impresii: „Credeam sălbatic, după cum cred și astăzi în desen. Desenele erau și au rămas pentru mine ceea ce sînt gamele pentru un pianist“. Larga arie tematică a picturii: peisaje, scene de gen, portrete de țărani, arlechini și dansatoare, odalisce etc., nu lipsește nici din grafica sa, mai mult chiar unele subiecte apar numai în această tehnică uneori în variante atestînd dorința de perfecțiune dar și capacitatea de a glosa pe un leit-motiv.

Încă din timpul studiilor de la Paris se afirmă în domeniul desenului satiric la publicațiile „Les Témoins“ și „Le Rire“. Reia această activitate după întoarcerea în țară la revistele: „Facla“, „Adevărul“, „Viața românească“, „Convorbiri literare“ etc. La „Facla“, în redacția căreia lucra o serie de intelectuali români cu vederi progresiste, ilustrează articolele cu un pronunțat caracter protestatar-revendicativ. Demască moravurile societății vremii, ale clasei dominante, aliindu-se muncitorilor și țăranilor nedreptățiți. Chiar și mijloacele de expresie plastică se ivesc parcă din convingerile sale politice, mijloace care-i vor caracteriza arta

acestui interval de timp. Ascuțimea satirei se traduce în unghiuri la fel de ascuțite, planuri tranșante, linie fermă, îngroșată. Cu grafica social-politică din perioada 1911—1916, Iser se situează la nivelul european al genului¹.

Dacă ucenicia în arta portretului și-o făcuse strălucit în desenele satirice tot acum portretează o serie de personalități științifice, cultural-artistice reunite în albumul din 1913 sub titlul „Figuri contemporane”. Dar interesul pentru specificul fizic și psihic al ființei umane cu exagerarea voită a unor trăsături la care adăuga uneori ironie și umor, și-l manifestă în diverse ocazii și medii propice observațiilor. Astfel, lumea cafenelelor, a barurilor, a teatrelor îi era cunoscută încă de când era obligat să colinde aceste locuri pentru a-și câștiga existența ca portretist de ocazie. Un moment din viața mondenă, cel al spectacolului de teatru ilustrează lucrarea din 1912 (nr. cat. 1) judecînd după particularitățile compoziției și cele de factură a personajelor. Există păreri împărțite asupra împrejurărilor în care a fost creată această lucrare². Pe de altă parte, fără să aibă titlul menționat de autor piesa ne-a parvenit cu titlul „La Corina”, într-un fel în consens cu ideea că ar face parte din subiectele inspirate din lumea barurilor, a cafenelelor. Se observă încercarea de-a individualiza personajele și într-o mimică a concentrării pe facies-ul personajelor dispuse în loja teatrului două în prim plan sezînd, celelalte trei în spatele acestora, în picioare. Un accent caricatural descoperim în planul doi la figura din mijloc. Dispunerea pe două registre orizontale, în genul de friză, o întîlnim rar la Iser. Compoziția puternic ritmată se prezintă ca un ansamblu riguros, bine construit, echilibrat. Ritmicitatea spațială, dată de succesiunea planurilor cu ordonarea personajelor, a gesturilor și deformărilor figurilor este secundată de cea liniară atît de caracteristică în perioada despre care vorbim. Există un ritm al planurilor suprafeței, o alternanță specifică a planurilor creatoare de volum. Liniile drepte, fără căutări, închid tranșant o suprafață plană în cadrul căreia degradeurile laviului de tuș iscă efecte picturale. Procedul de a ordona figurile într-un ritm arhitectonic manifestă acea tendință spre sintetism care se va accentua mai tîrziu în stilul său portretistic.

Cu deosebită afecțiune se apleacă asupra temei satului, pe care o cunoaște și o aprofundează în urma numeroaselor deplasări de documentare și studii în diverse zone din țară, afecțiune fondată pe vechile crezuri de protestatar și demascator a stăpînirii nedrepte cu cei ce trudeau din greu pe ogoare pentru existența zilnică. În consens cu această viziune țărani apar zugrăviți în culori sumbre, pămîntoase, în atitudini triste, oboșite dar mindri și demni. Din acest punct de vedere s-a remarcat o oarecare monotonie în atitudini și expresii a temelor cu țărani

¹ Marin Mihalache, *Iosif Iser*, București, 1968, p. 7

² Ruxandra Ionescu, în catalogul *Grafica românească între cele două războaie*, Muzeul de artă, Ploiești, menționează la nr. cat. 7 lucrarea din Muzeul orădean cu titlul „La Cafenea” alături de-o altor lucrări ale artistului cu această temă.

la Iser³. Încă din timpul primului război mondial dar mai ales după al doilea război subiectele inspirate din lumea satului devin predilecte în creația sa. La Cîmpulung, Curtea de Argeș, în Dobrogea sau Moldova unde fusese mobilizat, chipul țăranului este observat după aceleași jaloane urmărind totuși un anume tipic de zonă etnografică. Dacă în gestica personajelor precum și în expresia figurilor oscilînd în extreme: statism-miscare, optimism, mîndrie-tristețe, blazare există o constantă în interpretare, nu lipsește acea notă de specific zonal mai ales în accesoriile și factura vestimentației. N-a urmărit cu ostentație un anume specific zonal sau național, ci elementele capabile să caracterizeze personajul prin aceea ce acesta are mai propriu: modul de viață reflectat în gesturi și expresii. Iser este autorul unei tipologii țărănești care-l individualizează în arta plastică prin constanța viziunii. După aceste criterii am încadrat politic și cronologic lucrarea (nr. cat. 2) reprezentînd o țărăncă în haine de sărbătoare: creată în Moldova, la Tirgu-Ocna, în jurul anilor 1913—1914. Stilul propriu acestei pericade iseriene, cu rigiditatea și asprimea figurii conturate în linii și unghiuri drepte, apare îndulcit de rotunjimea formelor sugerate în degradeuri fine de laviu.

Situate în timp la o distanță de aproape două decenii, cele două peisaje poartă amprenta impresionismului. Fără să se numere printre adepții curentului, de altfel Iser nu s-a lăsat acaparat de influențe filtrînd totul prin puternica-i personalitate și viziune plastică, procedura e dictată de necesitățile limbajului care să exprime concludent și evocator atmosfera locului, știut fiind că artiștii care au dat viață acestui curent au reușit cel mai bine atmosferizarea naturii. Linia scurtă, întreruptă, juxtapunerile de culoare, tușele mici, tenta ruptă se pretează în a sublinia dramatismul unui peisaj dobrogean sau forfota estivală a unui oraș din sudul Franței.

Din 1913, cînd este mobilizat în Dobrogea și are ocazia să cunoască mai bine aceste locuri, descoperă izvorul de inspirație fascinant în particularitatea lui, izvor la care va reveni mereu: la peisajul și oamenii de care-și va aduce aminte chiar și cînd va fi departe de țară. Să ne gîndim numai la compoziția „Familie de tătari” începută în țară în 1914 și terminată în 1921 la Paris. De altfel artistul mărturisește: „Dobrogea a fost cred cea mai bună școală pentru mine”, sau altădată: „Estetica mea? Incontestabil că vine din Dobrogea și din natură în genere. Compoziția peisajului dobrogean e haina mea. Peisajul acela plat, nud, jos animat de personajul masiv atît de monumental al locului apare mult mai bogat decît priveliștea cea mai luxuriantă din lume”.

Dacă în peisajul dobrogean (nr. cat. 3) totul se petrece în prim-plan, fără perspectivă, casele mici, dărăpănate, ca o excrescență a scoarței terestre, copacul desfrunzit, culorile pămîntoase de ocru reflectă o stare de lucruri la fel de sumbră și mizeră, la polul opus se situează peisajul

³ Marin Mihalache, *op. cit.*, p. 46

(nr. cat. 5) cu vegetație bogată, exotică într-o perspectivă amplă, cu agitația mulțimii pestrițe din plim plan echilibrată în modularea planurilor următoare. Lucrarea a fost creată în preajma anilor 1926—1927, deoarece în 1927 la expoziția deschisă la „Cartea românească” majoritatea lucrărilor aveau ca subiect peisaje din Franța. Tot în anii amintiți colindă cu rezultat fructuos orașele și plajele din sudul Franței, cu intenția de a-și înviora paleta, redând în consecință explozia coloristică a unei stațiuni din jurul orașului Toulon: Lido, așa cum apare această denumire „Le Lido” pe aticul clădiri din stînga imaginii. Solaritatea amiezii e topită în gama cromatică din care vezi ieșind aburii de căldură ai zilei luminoase, de vară.

La cîțiva ani după terminarea războiului Iser pleacă din nou la Paris unde va rămîne pînă în 1936. Se integrează vieții artistice pariziene, de altfel, în al doilea an de la sosirea sa în Franța, în 1921, este primit la Salonul oficial și ra societar al salonului, cu dispensă de stagiu, dovadă a prețurii de care s-a bucurat încă de la debut precum și la alte manifestări expoziționale din Paris. Locuiește în Place Pigalle, colindă muzeele, admiră pe Cézanne, Delacroix, Dunoyer de Segonzac, Laprade. Succesul de la debut îl încurajează, îl fortifică. Lucrează mult, își îmbogățește paleta, iar maniera de lucru suferă unele schimbări. La Paris, în vogă erau culorile de pămînt și rotunjirea mai sculpturală a planurilor⁴. Asimilînd din experiența măștrilor înaintași, filtrînd totul prin propria-i sensibilitate, Iser evoluează pe un drum al său, bazat pe o solidă experiență anterioară de meșteșug cit și de expresie plastică. În această etapă linia frîntă, unghiurile ascuțite, construcția rigidă încep să dispară pentru a deveni curbe, unduioase, conturînd forme pline ca de exemplu în desenul din 1925 „Interior la Moulin Rouge” (nr. cat. 4.) Putem spune că această lucrare marchează începutul unei noi etape în creația lui. Dacă ne amintim perioada anilor de după 1909 cînd artistul era obligat să colinde localurile pentru a-și cîștiga existența făcînd portrete, cînd se afla la o încrucișare de drumuri, cu sufletul chinuit de incertitudini atunci caută acest mediu: peisajul uman în diversitatea sa de forme. Este mediu unde exersează, studiază, adaugă, schimbă, unde animația continuă, mișcarea, pretîndu-se la jocul îndrăzneț al liniei. Vederea panoramică a localului parizian e punctată de personaje în diverse poziții și atitudini. Iser studiază gesturi, conturează fizionomii într-un duct scurt cu reveniri și suprapuneri, rotunjește formele, crează volume. După acest desen a realizat o guașă care se află în colecția de artă a municipiului București. Mai bine zis a transpus desenul în guașă pentru că cele două lucrări sînt identice. Credem că desenul, care nu este datat poate fi considerat anterior, dar mult mai probabil din același an, 1925, an în care este datată guașa în bibliografia de specialitate. De altfel, în același an expune la București în sala „Cărții românești” 168 de lucrări din viața Parisului.

⁴ Oscar Walter Cisek, *Eseuri și cronici plastice*, București, 1967, p. 87

Perioada anilor 1920—1930 este deosebit de fructuoasă. Prezența sa la manifestările expoziționale din capitala Franței este remarcată elogios. Cunoscutul critic Louis Vauxcelles va scrie: „Iser este un sigur și amplu pictor de nuduri și capete. Iser al cărui succes este anul acesta (1930) strălucit și îndreptățit. Acest... artist este în prezent la maximum de formă“. Tot acum el realizează primele gravuri în *pointe-sèche*, luînd exemplul lui Pascin cu care se împrietenise încă din 1908 cînd studia la Academia liberă Ranson. Ajunge rapid să stăpînească această tehnică încît unii dintre contemporanii săi îl catalogau „printre cei mai importanți gravori în *point-sèche*“. Din textura fină a liniilor și jocul măiestrit al zonelor de alb-negru obține valoratii picturale. Pentru gravurile din această etapă pariziană se întîmplă uneori să folosească desene anterioare cu motive care i-au rămas dragi toată viața cum este cel al tătăroaicelor. Așa se întîmplă de exemplu cu gravura realizată în 1929 ce se găsește la Cabinetul de stampe al Bibliotecii Academiei R.S.R. în tirajul 6/35. În colecția de grafică a Muzeului Țării Crișurilor se află în tirajul 3/10 din 1932. Pentru transpunerea pe placă s-a folosit de desenul pregătitor din colecția Cabinetului de stampe, desen în tuș și creion pe hîrtie. Cele două personaje feminine văzute frontal sint încadrate într-o compoziție piramidală, una în prim plan, monumentală, iar a doua schițată în gen de cariatidă. O singură deosebire există între desen și gravură; aceasta constă în poziția mîinilor la figura centrală, în desen mîna dreaptă este ascunsă, pînă la cotul ușor îndoit, sub faldurile veșmintelor, iar stînga atîrnă pe lîngă corp. În gravură e invers. Cele două figuri au trăsăturile generale ale tipului somatic de iz oriental al galeriei tătăroaicelor lui Iser.

Pînă a nu se dedica picturii grafica a ocupat locul primordial, apoi un loc paralel picturii, dovadă și expoziția retrospectivă de la Dalles din 1936 cu preponderența lucrărilor în tehnicile genului. În același an, 1936, execută „Portretul d-nei Alice Magheru“ (nr. cat. 7) quintesență a mijloacelor de expresie dobîndite în al doilea sejur mai îndelungat în capitala Franței. Remarcăm forța de expresie ce răzbate din cîteva volume abia schițate într-o linie subțire, continuă, molcomă, reușind caracterizarea în trăsăturile reduse la esență. Alexandru Busuioceanu la 1930 în monografia închinată artistului scria: „Linia lui sigură și impetuoasă, arcuind pasionat formele ca într-o modelare directă în materie, construiește și simplifică totodată, reproduce și crează“. Este punctul de maximă expresivitate pe care-l atîng în arta portretului în același deceniu și alți doi mari pictori-desenatori ai perioadei interbelice: Theodor Pallady și Jean Alexandru Steriadi.

Printre motivele tematice întîlnite constant în creația lui Iser se numără ele cu arlechini și dansatoare, odalisce. Încă de la expoziția personală din 1906, personaje din prima categorie amintită populează universul artei sale. De-a lungul anilor, dar mai ales în deceniul patru se intensifică frecvența acestor subiecte. Simțea o atracție deosebită pentru acest mediu, în care descindea ades în căutare de modele, ai cărui pro-

tagoniști erau siliți să-și compună o mască a meseriei indiferent de disponibilitățile sufletești. Iser înfățișează această lume în momentele când apare eliberată de servituțile meseriei momentul următor fiind deci acela al oboselii, blazării, indiferenței. O ușoară notă de vioiciune păstrează totuși personajul feminin din lucrarea „Arlechi și dansatoare” (nr. cat. 8). Construcția piramidală specifică lui Iser în compozițiile cu figuri o întâlnim în această lucrare din 1940: femeia șezând, bărbatul în picioare în spatele ei, ambii în atitudini relaxate. Tușele descriu cu vervă suprafețe în tonuri de albastru, verde și brun. Fundalul agitat cromatic și prin elementele de recuzită creează ambianța caracterizatoare a întregii imagini.

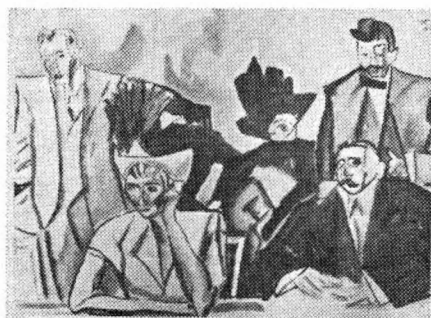
Uneori recurge la interpretarea aproape monocromă, exceptînd carnația în lucrările cu odalisce. Așa procedează în exemplul nostru (nr. cat. 9) cînd intensificarea variabilă a gamelor de albastru ivesc valorații obținute și prin procedeul vernisării. De altfel, preferă culorile de apă pentru fluiditatea și transparența lor proprie, adăugînd deseori guașei un strat de verni. Rezolvarea cromatică ce atinge virtuozitatea, include lucrarea anilor 1936—1940 cînd aceste subiecte revin cu o frecvență mai mare în atenția artistului.

Recunoscut de contemporani ca un mare talent și virtuoz al desenului Iosif Iser se înscrie prin întreaga sa operă alături de marile personalități ale artei românești moderne.

CATALOG

1. La Corina

Laviu de tuș pe hîrtie: 0,330×
×0,450 m;

Semnat și datat dreapta sus cu negru:

„Iser 1912”;

Achiziție: Viorel Oprea, București, 1970;

Nr. inv.: 1306

2. Țărancă

Laviu de tuș pe hîrtie: 0,550×
×0,315 m;

Semnat dreapta jos cu negru:

„Iser”;

Nedatat;

Achiziție: Berlescu Maria, București, 1975;

Nr. inv.: 1811

3. Peisaj

Laviu de tuș pe hirtie: 0,200 × 0,310 m;

Semnat dreapta jos cu negru: „Iser“;

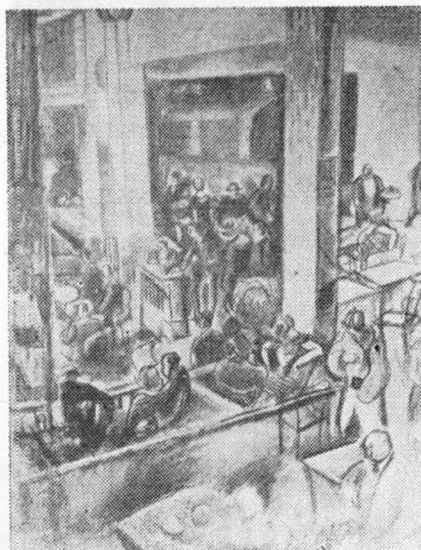

21 — Biharea 1982

Nedatat;
Achiziție: Ion Iancu, București,
1972;
Nr. inv.: 1694

4. Interior la Moulin Rouge

Creion pe hirtie: 0,470 × 0,340 m;
Semnat stînga jos cu creionul:
„Iser“;
Nedatat;
Achiziție: Ștefan Predoiși, Bucu-
rești, 1970;
Nr. inv.: 1312

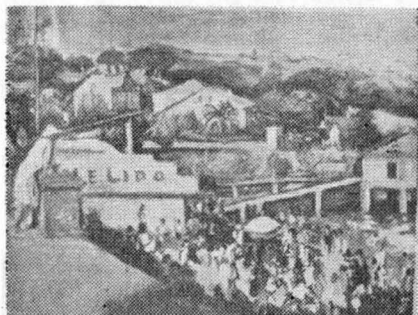

Observații: Artistul transpune în tehnica guașei acest desen în creion. Guașa este reprodusă în catalogul „Iser“, din colecția *Maestrii picturii române contemporane*, ediție îngrijită de Ionel Jianu, Editura Căminul Artei, S.A.R., 1945, planșa nr. 6, în care apare datată 1925 cu mențiunea că aparține pictorului. În prezent lucrarea se află în Colecția de artă a municipiului București.

5. Lido

Guașă vernisată pe carton: 0,265 × 0,365 m;
Semnat stînga jos cu brun: „Iser“;

Achiziție: Petre Mărculescu, București, 1970;
Nr. inv.: 1315

6. Tătăroaice

Gravură în point-sèche: 0,325×
0,250 m;
Tiraj: 3/10

Semnat dreapta jos cu creionul: „Iser” și în cadru gravat stînga jos: „Iser”;
Datat stînga jos cu creionul: „1932”;
Achiziție: Viorel Oprea, București, 1970;
Nr. inv.: 1307

Observații: La Cabinetul de stampe al Bibliotecii Academiei R.S.R. se păstrează desenul pregător (inv. 295) precum și tirajul 6/35—29 al gravurii (inv. 9435).

7. Portretul d-nei Alice Magheru

Creion pe hîrtie: 0,260×0,190 m;
Semnat și datat dreapta jos cu creionul: „Iser, V, 1936”;
Achiziție: Dr. Alice Magheru, București, 1970;
Nr. inv.: 1340

8. Odaliscă

Guașă vernisată pe hîrtie: 0,420×
0,335 m;
Semnat dreapta sus cu negru: „Iser”;
Nedatat;
Achiziție: Constantin Bărașcu, București, 1967;
Nr. inv.: 256

9. Arlechin și dansatoare

Guașă vernisată pe hîrtie: 0,350X
X0,260 m;

Semnat și datat stînga jos cu negru: „Iser 1940“;
Achiziție: Maria Tuduc, Oradea, 1972;
Nr. inv.: 1627.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- BUSUIOCEANU, AL., *Iser*, Colecția Apollo, Arta românească modernă, Editura Ramuri, Craiova, 1930.
- CISEK, OSKAR, WALTER, *Eseuri și cronici plastice*, Editura Meridiane, București, 1967.
- COMARNESCU, PETRU, *Iosif Iser*, Editura Meridiane, București, 1965.
- CONSTANTIN, PAUL, *Grafica politică a lui Iser*, E.S.P.L.A., 1955.
- JIANU, IONEL, *Iser*, colecția „Maeștrii artei românești“, E.S.P.L.A., 1957.
- MIHALACHE, MARIN, *Iosif Iser*, Editura Meridiane, București, 1968.
- OPREA, PETRE, *Prospectări în arta românească*, Editura Litera, București, 1973.
- OPRESCU, GEORGE, *Anul artistic la noi și la alții*, Editura Universul, București, 1933.
- OPRESCU, GEORGE, *Doi ani de critică artistică — note și impresii*, Editura Universul, București, 1942.
- OPRESCU, GEORGE, *Grafica românească în secolul al XIX-lea*, Fundația pentru literatură și artă, București, 1942.

Cataloage

- La France vue par des peintres roumains*, Album publié à l'occasion de l'exposition organisée sous les auspices de l'association „Les amis de la France”, Musée Toma Stelian, Editura Casa Școalelor, București, 1946.
- Muzeul Zambaccian*, catalog, Ministerul Artelor, București, 1947 și 1957.
- Muzeul Toma Stelian*, catalog, Editura Casa Școalelor, București, 1939.
- Salonul oficial*, desen, gravură, 1929, 1936.
- Asociația „Arta”*, catalog, 1939, 1943.
- Grafica românească între cele două războaie, 1920—1940*, catalog de Ruxandra Ionescu, Muzeul de artă Ploiești.
- Repertoriul graficii românești din sec. al XX-lea*, vol. II, D—K, Muzeul de Artă R.S.R., București, 1981.

GRAPHIQUE DE IOSIF ISER DANS LA COLLECTION DU MUSÉE ȚĂRII CRIȘURILOR

Résumé

Plasticien dont l'activité prodigieuse se manifesta non seulement dans la peinture mais surtout dans le domaine des arts graphiques, Iser signa quelques graphiques se trouvant dans la collection du musée de Oradea, travaux qui contiennent, chronologiquement et thématiquement, les plus importantes et représentatives étapes de sa création.

Né à Bucarest en 1881. Après les études primaires et au lycée il allait continuer ses études supérieures d'art à Munich et Paris. À Paris, pendant ses études, il envoie des dessins satiriques aux revues „Les Témoins” et „Le Rive”, et, de retour en Roumanie, aux revues „Facla”, „Adevărul”, „Convorbiri literare”. Il a travaillé beaucoup de temps seulement dans les techniques des arts graphiques et, même quand il peint, il ne négligera le genre pour lequel il sentait une véritable vocation qu'il avoue d'ailleurs: „Les dessins étaient et sont restés pour moi ce que les gammes sont pour un pianiste”.

Les thèmes de sa peinture paysages, scène de genre, portraits de paysans, arlequins et danseuses, odalisques etc., se retrouvent dans ses dessins et ce qui est à remarquer c'est que certains sujets n'apparaissent que dans ces derniers en variant, prouvant son désir de perfection et aussi sa capacité de reprendre le même thème à plusieurs reprises. On continue à présenter seulement les travaux de la collection du Musée Țării Crișurilor mettant entre parenthèses le numéro de catalogue sous lequel ils apparaissent. Ainsi „Au casino” (n° cat. 1) s'inscrit parmi les sujets inspirés par le monde des bars, des cafés, des spectacles de théâtre tout comme „Intérieur à Moulin Rouge” (n° cat. 4) créé en 1925, période où Iser se trouvait à Paris (de 1920 à 1936). Visitant les musées parisiens, les villes et les plages du Midi qui apparaissent en „Lido” (n° 5), une plage des environs de Toulon.

Le plasticien se penche avec affection sur le monde du village, les nombreux portraits de paysans en étant la preuve. Il les présente dans une attitude fière et digne mais avec une air triste, mélancolique, blasé. Il s'est senti toute sa vie attiré par le Dobroudja qui l'enchantait par son aspect oriental au paysage dénudé, plat et bas; les gens de ces parages l'attiraient aussi: les hommes et femmes tartares.

Quelques-uns de ces sujets réapparaissent aussi dans la gravure qu'il pratique à Paris après 1926. Par exemple: „La femme tartare“ (n° 6). Plus tard le même motif, de la femme tartare, sera remplacé par celui de l'odalisque turque: „Odalisque“ (n° 8). Il fréquente souvent les coulisses du théâtre de variété et du cirque dont le monde et les personnages singuliers sont transposés dans des ouvrages tels „Arlequin et danseuse“ (n° 9). Si jusqu'en 1920 il utilise la ligne droite, épaisse, des plans tranchants, angles aigus, après cette anecdote, quand il repart pour Paris où restera plus longtemps, il change de vision en allant vers des tendances sphériques, vers des douceurs sculpturelles en ligne courbes, continues, minces. Il emploie beaucoup les couleurs à l'eau: aquarelle, gouache vernie, dans une gamme chromatique, chaude prochant des valeurs singulières.

Toute son oeuvre prouve le grand talent du plasticien. De son vivant encore on lui accorde „l'ordre du Travail 1er“, „le Prix d'État 1er“, „Artiste du peuple“ et il est élu à l'Académie. Il est mort en 1958 à Bucarest.

Iosif Iser reste parmi les plus importantes personnalités artistiques de l'art roumain moderne.